

Europos
Komisija

PILIEČIO VADOVAS DĒL TEISĒS KREIPTIS Į TEISMĄ APLINKOSAUGOS KLAUSIMAIS

Aplinka

PILIEČIO VADOVAS DĖL TEISĖS KREIPTIS Į TEISMĄ APLINKOSAUGOS KLAUSIMAIS

Europos Komisija
Aplinkos generalinis direktoratas

Nei Europos Komisija, nei joks Komisijos vardu veikiantis asmuo nėra atsakingas už toliau pateikiamos informacijos naudojimą.

Liuksemburgas: Europos Sąjungos leidinių biuras, 2018

© Europos Sąjunga, 2018

Pakartotinai naudoti leidžiama nurodžius šaltinį. Pakartotinio Europos Komisijos dokumentų naudojimo politika reglamentuojama Sprendimu 2011/833/ES (OL L 330, 2011 12 14, p. 39).

Naudoti ar atgaminti nuotraukas ir kitą medžiagą, kurios autorių teisės nepriklauso Europos Sąjungai, galima tik gavus teisių turėtojų leidimą.

Print	KH-03-18-077-LT-C	ISBN 978-92-79-89659-0	doi:10.2779/424752
PDF	KH-03-18-077-LT-N	ISBN 978-92-79-89664-4	doi:10.2779/606643

Printed by Imprimerie Centrale in Luxembourg

TURINYS

ĮVADAS	3
PAGRINDAI	4
GARANTIJOS	8
Teisė pareikšti ieškinį	8
Teisminė peržiūra	12
Tinkamai keliami klausimai	17
Išlaidos	19
Savalaikiškumas	21
Praktinė informacija	22

Atsakomybės apribojimas.

Šis Piliečio vadovas jokių būdu nesukuria jokių įsipareigojimų valstybėms narėms. Galutinis ES teisės aiškinimas yra išimtinė Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prerogatyva.

IVADAS

2017 m. balandžio 28 d. Europos Komisija priėmė Pranešimą dėl teisės kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais^a. Šiuo dokumentu siekiama išsamiai paaiškinti Europos Teisingumo Teismo praktiką, susijusią su tuo, kaip nacionaliniai teismai turėtų nagrinėti visuomenės narių ieškinius dėl valstybių narių valdžios institucijų sprendimų, veikimo ar neveikimo, turinčių įtakos aplinkai^b.

Svarbiausių Pranešimo išvadų santrauka šiame Piliiečio vadove pateikiama pasitelkus *dažnai užduodamų klausimų formą*. Minėtas Pranešimas yra pagrindinis informacijos šaltinis, kuriame reikėtų ieškoti išsamesnių paaiškinimų. Kryžminės nuorodos pateikiamos visame šio vadovo tekste.

Piliiečio vadovą parengė Europos Komisijos aplinkos generalinis direktoratas. Jis nėra privalomas ir jokių būdu neskirtas nukrypti nuo esminio Pranešimo turinio.

a C(2017) 2616, OL C 275, 2017 8 18, p. 1, įvairiomis kalbomis paskelbtas svetainėje <http://ec.europa.eu/environment/aarhus/legislation.htm>.

b Šis dokumentas netaikomas privačiųjų subjektų bylinėjimuisi, žr. Pranešimo 15 punktą.

PAGRINDAI

Ką reiškia teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais?

Teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais yra garantijų rinkinys, leidžiantis visuomenės nariams nacionaliniame teisme užginčyti valstybės narės valdžios institucijų sprendimus, veikimą arba neveikimą. *Visuomenės nariai* reiškia fizinius asmenis ir jų asociacijas.

Garantijų rinkinys apima tai, kas turėtų vykti prieš pareiškiant ieškinį, bylinėjimosi metu ir po jo.

Garantijas sudaro:

Teisė pareikšti ieškinį.

Tinkamas ieškinio nagrinėjimas nacionaliniame teisme.

Veiksmai, kurių turi imtis teismas, kad išspręstų problemą, jeigu jis patenkina ieškinį.

Ieškovo apsauga nuo pernelyg didelių bylinėjimosi išlaidų, ypač jeigu teismas atmeta ieškinį.

Ieškinio išnagrinėjimas laiku.

Praktinė informacija, kaip pareikšti ieškinį.

Kokius sprendimus, veikimą arba neveikimą galima užginčyti?

Galima užginčyti sprendimus, veikimą ir neveikimą, kuriems taikoma Europos Sąjungos (ES) aplinkos teisė.

Siekdama apsaugoti aplinką, ES priėmė svarbių teisės aktų, kurių tikslas – mažinti atliekų kiekį bei taršą ir apsaugoti oro, vandens ir gamtos kokybę. Jų įgyvendinimui reikia, kad:

- šalių parlamentai ir ministrai priimtų nacionalinės teisės aktus ir norminius dokumentus, kuriais nustatomos prievolės atskiroms valdžios institucijoms ir suteikiamos teisės visuomenei;
- atskiros viešosios valdžios institucijos priimtų planus ir programas, prižiūrėtų poveikio aplinkai vertinimus, konsultuotųsi su visuomene, spręstų dėl prašymų išduoti įvairius leidimus, stebėtų aplinkos būklę ir vykdytų kitas aplinkosaugos užduotis¹.

Teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais apima su minėtais teisės aktų įgyvendinimo lygmenimis susijusius sprendimus, veikimą ir neveikimą. Ji taip pat gali apimti išskirtines situacijas, pavyzdžiui, sprendimus dėl neteisėto veikimo ar veiklos įteisinimo².

Kodėl leidžiama užginčyti sprendimus, veikimą ir neveikimą?

Tai leidžiama remiantis dviem pagrindiniais argumentais.

Visų pirma, fiziniams asmenims ir jų asociacijoms turi būti suteikta galimybė apsaugoti visas teises, kurias jie turi pagal ES aplinkos teisės aktus. Tai reiškia galimybę ginčyti bet kokį sprendimą, veikimą ar neveikimą, kuriuo šių teisių nepaisoma.

Antra, ES yra grindžiama teise ir teisinės valstybės principais. Labai svarbu, kad viešosios valdžios institucijos būtų įpareigosos tinkamai vykdyti joms priskiriamus įsipareigojimus dėl aplinkos. Priešingu atveju kyla pavojus, kad tas pats teisės aktas skirtingose vietose gali reikšti skirtingus dalykus ir kad aplinkos apsauga vienose Europos Sąjungos dalyse bus mažesnė negu kitose³.

Kokiomis aplinkos apsaugos teisėmis gali naudotis fiziniai asmenys ir jų asociacijos?

Šios teisės yra dviejų rūšių: procesinės ir materialinės.

Procesinės teisės dažniausiai susijusios su visuomenės dalyvavimu. Įprastai jos siejamos su praktine tvarka, kurios laikydamasi viešosios valdžios institucija informuoja visuomenę apie siūlomą sprendimą, priima informaciją, atsižvelgia į ją ir viešai praneša apie savo sprendimą⁴. ES aplinkos teisėje veiksmingam visuomenės dalyvavimui skiriama daug dėmesio, nes tai leidžia visuomenės nariams išreikšti savo susirūpinimą, o viešosios valdžios institucijoms – į jį atsižvelgti.

Materialinės teisės apima tokius individualius interesus kaip žmonių sveikata, turto apsauga ir teisė naudoti aplinką konkrečiam tikslui, pavyzdžiui, pramoginei žvejybai. Dauguma ES aplinkos teisės aktų siekiama apsaugoti žmonių sveikatą. Tokie, pavyzdžiui, yra teisės aktai, kuriais reglamentuojamas oro užterštumas arba geriamojo vandens apsauga. Materialinės teisės taip pat gali kilti iš ES gamtos apsaugos teisės aktų, visų pirma siekiant leisti aplinkos srities asociacijoms veikti bendrojo intereso labui⁵. *Į teismą negali kreiptis nei vanduo, nei jame plaukiojančios žuvis. Teisės kreiptis į teismą neturi ir medžiai*⁶. Tačiau aplinkos srities asociacijos gali kalbėti už juos.

c Generalinės advokatės Sharpston išvados byloje C-664/15, *Protect*, 77 punktas.

Kaip buvo sukurta teisė kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais?

ES teisinėje sistemoje, t. y. bendrojoje ES teisinėje sistemoje, reikalaujama, kad ES lygmeniu suderinti teisės aktai būtų veiksmingai įgyvendinami. Tai reiškia, kad nacionaliniai teismai turi ginti teises ir vykdyti pareigas. 2005 m. ES prisiėmė įsipareigojimus pagal tarptautinį susitarimą – Orhuso konvenciją^d, kuria, be kita ko, skatinama teisė kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais ir pripažįstamas ypatingas aplinkos srities asociacijų vaidmuo saugant aplinką. Tuo pačiu metu teisė kreiptis į teismą buvo įtvirtinta keliuose konkrečiuose ES aplinkos teisės aktuose. Laikui bėgant buvo priimta daug Europos Teisingumo Teismo nutarčių, kuriose nurodoma, ką teisė kreiptis į teismą turėtų reikšti praktiškai. Daugelis šių nutarčių yra atsakymas į nacionalinių teismų prašymus Teisingumo Teismui paaiškinti, kaip spręsti konkrečius teisinius ginčus. Tokius ginčus dažniausiai inicijuodavo aplinka besirūpinantys fiziniai asmenys arba jų asociacijos. Pagal ES teisinę sistemą Teisingumo Teismo parengtas ES teisės aiškinimas privalomas visoms valstybių narių institucijoms, įskaitant nacionalinius teismus^e.

^d Konvencija dėl teisės gauti informaciją, visuomenės dalyvavimo priimant sprendimus ir teisės kreiptis į teismus aplinkosaugos klausimais.

GARANTIJOS

Teisė pareikšti ieškinį

Fiziniai asmenys ar jų asociacijos gali būti išklaustyti teisme tik tuo atveju, jeigu turi teisę pareikšti teisinį prieštaravimą. Ši teisė vadinama teise pareikšti ieškinį ir yra pamatinė. Ji skirta apsaugoti kitas teises, t. y. procesines ir materialines teises, apibūdintas dalyje Pagrindai. Be šios teisės nebūtų įgyvendintos kitos galimybės kreiptis į teismą garantijos⁷.

Kas turi teisę pareikšti ieškinį?

Ar subjektas turi teisę pareikšti ieškinį ir koku mastu priklauso nuo:

- atitinkamų kiekvienos nacionalinės teisinės sistemos taisyklių;
- to, ar pagal konkrečius ES aplinkos teisės aktus reikalaujama, kad valstybė narė suteiktų teisę pareikšti ieškinį;
- to, ar teisinį prieštaravimą pateikia fizinis asmuo ar pripažinta aplinkos srities asociacija;
- to, ar su ieškiniu susijusios ES procesinės ir materialinės teisės.

Kas nustatoma nacionalinėmis taisyklėmis dėl teisės pareikšti ieškinį?

Skirtingomis nacionalinėmis taisyklėmis nustatomi skirtingi dalykai. Kai kurios valstybės narės netgi įtvirtino bendrąją teisę pareikšti ieškinį – vadinamąją *actio popularis*. Kitos šalys reikalauja, kad ieškovas įrodytų teismui, jog yra pakankamai suinteresuotas pareikšti ieškinį. Dar kitos reikalauja, kad ieškovas įrodytų, jog ginčijamas sprendimas, veikimas arba neveikimas pažeidžia jo teises.

Ar taikomos tik nacionalinės taisyklės?

Nebūtinai. Jeigu nacionalinės taisyklės per daug apriboja teisę pareikšti ieškinį, nacionaliniam teismui gali tekti jų nepaisyti, kad būtų laikomasi ES teisės. Visų pirma pagal ES teisę gali būti reikalaujama, kad teismas apsaugotų daugiau procesinių ir materialinių teisių nei nustatyta nacionalinėse taisyklėse dėl teisės pareikšti ieškinį.

Kokiais konkrečiais ES aplinkos teisės aktais reikalaujama suteikti teisę pareikšti ieškinį?

To reikalaujama teisės aktais, kurių konkrečiomis nuostatomis reglamentuojama teisė kreiptis į teismą.

Atitinkamos teisės aktų nuostatos apima sprendimus, veikimą ir neveikimą, susijusius su prašymais pateikti informacijos apie aplinką, poveikio aplinkai vertinimu, leidimais eksploatuoti pramonės įrenginius ir atsakomybe už žalą aplinkai⁸.

Kuo skiriasi fizinių asmenų ir aplinkos srities asociacijų teisė pareikšti ieškinį?

Visų pirma reikia paminėti, kad ir fizinis asmuo, ir asociacija gali pareikšti ieškinį, norėdami apginti savo turimas teises.

Tačiau Orhuso konvencija ir kai kuriais minėtais konkrečiais ES aplinkos teisės aktais tam tikroms aplinkos srities asociacijoms suteikiama papildomų teisės pareikšti ieškinį garantijų. Šios nuostatos grindžiamos tuo, kad siekdamas apsaugoti aplinką asociacijos vadovaujasi bendruoju interesu. Jeigu tokios asociacijos neturėtų teisės pareikšti ieškinį, tam tikri svarbūs bendrieji interesai, pavyzdžiui, gamtos apsauga, galbūt niekada nebūtų apginti. Šį svarbų aplinkos srities asociacijų vaidmenį pripažino ir Europos Teisingumo Teismas.

Taigi minėtoms asociacijoms suteikiama papildoma garantija, kad nacionalinis teismas automatiškai privalo laikyti jas turinčiomis teisę pareikšti ieškinį. Tai reiškia, kad laikoma, jog jos atitinka visus nacionalinėje teisėje nustatytus reikalavimus, susijusius su minėta teise. Ir priešingai, iš fizinio asmens gali būti reikalaujama pirmiausia įtikinti teismą, kad jis yra pakankamai suinteresuotas arba kad buvo pažeistos jo teisės.

Ar valstybės narės gali apriboti specialias aplinkos srities asociacijų teises pareikšti ieškinį?

Iš esmės, taip.

Tačiau valstybės narės nustatyti kriterijai neturi sudaryti pernelyg didelių sunkumų aplinkos srities asociacijai gauti tokias teises. Be to, turėtų būti atsižvelgiama į mažų ir vietinių aplinkos srities asociacijų interesus. Pavyzdžiui, negali būti nustatytas per didelis narystės reikalavimas⁹.

Kokia teisė pareikšti ieškinį turi būti suteikta, jeigu su ieškiniu susijusios ES procesinės ir materialinės teisės?

Kai kuriose reikšmingose bylose Teisingumo Teismas teisę pareikšti ieškinį apibrėžė taip: nacionaliniai teismai turėtų pripažinti šią teisę, kad būtų laikomasi ES procesinių ir materialinių teisių, bei užtikrinti, kad viešosios valdžios institucijos laikytųsi savo įsipareigojimų. Minėtos nutartys atskleidžia, kad kartais ES teise reikalaujama suteikti teisę pareikšti ieškinį **net tada, kai tai nenurodyta jokiuose konkrečiuose ES teisės aktuose.**

Pavyzdžiui, Teisingumo Teismas patvirtino, kad nacionaliniai teismai turi pripažinti:

- aplinkos srities asociacijos teisę užginčyti viešosios valdžios institucijos sprendimą pritarti projektui pagal ES gamtos įstatymus saugomoje teritorijoje¹⁰;
- aplinkos srities asociacijos teisę pareikšti ieškinį viešajai valdžios institucijai, leidusiai taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, t. y. iš dalies nesilaikyti draudimo medžioti ruduosius lokius, kurie saugomi pagal tą pačią ES gamtos teisę¹¹;
- fizinių asmenų ir asociacijų teisę pareikšti ieškinį dėl viešosios valdžios institucijos nesugebėjimo priimti plano, kurio reikalaujama pagal ES teisę ir kuris skirtas sumažinti oro taršos poveikį visuomenei¹².

Minėtose bylose Teisingumo Teismas pareikalavo suteikti teisę pareikšti ieškinį net tada, kai atitinkamuose ES teisės aktuose nebuvo konkrečių nuostatų dėl teisės kreiptis į teismą ir tokia teisė nebuvo suteikta pagal nacionalines taisykles^e.

.....
e Po to, kai buvo paskelbtas šis Komisijos pranešimas, Teisingumo Teismas 2017 m. gruodžio mėn. priėmė nutartį byloje dėl naujos veiklos, kuri gali turėti įtakos vandens telkinio kokybei. Žr. bylą C-664/15, *Protect*.

Teisminė peržiūra

Nacionalinis teismas privalo patikrinti, ar viešosios valdžios institucija veikė teisiškai pagrįstai. Tai vadinama *teismine peržiūra*. Atliekant teisminę peržiūrą, nagrinėjami su institucijos veiksmais ar neveikimu susiję faktai, taip pat kokių veiksmų turėjo imtis institucija pagal atitinkamus ES aplinkos teisės aktus.

Teisminei peržiūrai būdingi du aspektai. Pirmasis susijęs su tuo, ar teisėjas gali atsakyti nagrinėti tam tikras teisės sritis ir teisinius argumentus, o antrasis – kaip griežtai teismas turi nagrinėti priimtinius faktus ir argumentus.

Tai vadinama *peržiūros pakankamumu arba standartu*¹³.

Ar nacionalinis teismas gali apriboti teisės ir teisinių argumentų, kuriuos jis nagrinės, sritis?

Taip, tam tikru mastu.

Europos Teisingumo Teismas pripažino, kad sprendžiant teisinius ginčus dėl su konkrečia veikla susijusių sprendimų, nacionaliniai teismai gali apriboti fizinio asmens galimybes naudoti teisinius argumentus ir apsiriboti tik nuostaty, kuriomis asmeniui suteikiama teisė pareikšti teisinį prieštaravimą, nagrinėjimu. Šis apribojimas netaikomas pripažintoms aplinkos srities asociacijoms. Kaip teisinius argumentus jos gali naudoti bet kokią ES aplinkos teisės nuostatą¹⁴.

Ar nacionalinis teismas gali apriboti ieškinį taip, kad šis apimtų tik prieštaravimus, kurie jau buvo pareikšti per ankstesnę administracinę procedūrą?

Prieš priimdama sprendimą, viešosios valdžios institucija vadovaujasi tam tikra administracine procedūra, pagal kurią fiziniam asmeniui arba aplinkos srities asociacijai leidžiama išsakyti prieštaravimus. Jeigu fizinis asmuo arba aplinkos srities asociacija dėl to pareiškia ieškinį, tam tikromis nacionalinėmis taisyklėmis jie įpareigojami laikytis tų pačių prieštaravimų, kuriuos jau išsakė per administracinę procedūrą. Tai vadinama *naujų argumentų neleistinumo principu*.

Priimdamas nutartį, susijusią su ieškiniu dėl viešosios valdžios institucijos sprendimo dėl konkrečios veiklos, Teisingumo Teismas atmetė naujų argumentų neleistinumo principą. Teismas nusprendė, kad naujų argumentų neleistinumo principas neužtikrins veiksmingos teisminės peržiūros, todėl nacionaliniai teismai privalo įvertinti ginčijamo sprendimo procesinį ir materialinį teisėtumą¹⁵.

Ką galima pasakyti apie piktnaudžiaujant arba nesąžiningai pateiktus argumentus?

Nacionalinis teismas gali atsisakyti nagrinėti tokius argumentus, t. y. laikyti juos nepriimtinais¹⁶.

Ar visoje ES turėtų būti taikomas tas pats peržiūros pakankamumo standartas?

Iš dalies taip.

Viena vertus, atskirose valstybėse narėse jau egzistuoja skirtingi peržiūros pakankamumo standartai. Pagal vienus nacionalinius standartus reikalaujama arba leidžiama, kad nacionalinis teismas nuodugniau ištirtų ginčijamus sprendimus, veikimą arba neveikimą negu pagal kitus. Europos Teisingumo Teismas pripažįsta skirtingų standartų galimybę. Nepaisant to, jis reikalauja, kad, neatsižvelgiant į taikomus standartus, nacionaliniai teismai galėtų veiksmingai taikyti bet kokius svarbius ES teisės principus ir taisykles. Tai darydamas nacionalinis teismas privalo atsižvelgti į konkrečių

ES teisės aktų turinį bei tikslus ir laikytis atitinkamų teisių ir pareigų. Taigi galima sakyti, kad tai yra būtiniausias bendras pakankamumo standartas, kurio turėtų laikytis visi nacionaliniai teismai¹⁷.

Ką nacionalinis teismas turėtų išnagrinėti, kad peržiūra būtų pakankama?

Nacionalinis teismas turėtų išnagrinėti ginčijamo sprendimo, veikimo arba neveikimo procesinį ir materialinį teisėtumą.

Kokie dalykai svarbūs nacionaliniame teisme nagrinėjant procesinį teisėtumą?

Procesinis teisėtumas yra susijęs su:

- valdžios institucijos kompetencija priimti sprendimą, imtis arba nesiimti veiksmų ginčijamu klausimu;
- ginčijamo sprendimo ar akto priėmimui nustatyta procedūra, kurios viešosios valdžios institucija turi visapusiškai ir tinkamai laikytis (pavyzdžiui, rengti viešąsias konsultacijas);
- tinkama sprendimo ar akto forma.

Procesinio teisėtumo tikrinimas taip pat gali būti susijęs su sprendimais, veikimu ar neveikimu dėl neteisėtų priemonių įteisinimo¹⁸.

Ką apima materialinio teisėtumo nagrinėjimas?

Nagrinėjant materialinį teisėtumą tikrinama, ar nebuvo pažeista teisės akto esmė. Tai reiškia, kad teismas privalo išnagrinėti **ginčijamo sprendimo, veikimo arba neveikimo faktines aplinkybes**.

Kodėl nacionalinis teismas privalo išnagrinėti faktines bylos aplinkybes?

Jeigu nacionalinis teismas negalėtų peržiūrėti faktų, kuriais remdamasi viešosios valdžios institucija priėmė sprendimą, tai nuo pat pradžių galėtų trukdyti ieškovui pateikti galbūt pagrįstą ieškinį. Tais atvejais, kai faktinės aplinkybės yra neišsamios ar neteisingos arba yra aiškinamos neteisingai, klaida turi tiesioginį poveikį priimto sprendimo, veikimo arba neveikimo kokybei ir gali kenkti ES aplinkos teisės tikslams¹⁹.

Ką reiškia sprendimo, veikimo ar neveikimo nagrinėjimas iš esmės?

Priimdama tam tikrą sprendimą, imdamasi arba atsisakydama imtis veiksmų, viešosios valdžios institucija dažnai naudojami tam tikra diskrecija. Ši diskrecija apima tai, kaip institucija vertina atitinkamus faktus ir kokias išvadas daro jais remdamasi. Sprendimo, veikimo arba neveikimo nagrinėjimas iš esmės reiškia, kad nacionalinis teismas tikrina, kaip viešosios valdžios institucija pasinaudojo minėta diskrecija.

Tai darydamas nacionalinis teismas privalo atsižvelgti į konkrečių ES teisės aktų turinį bei tikslus ir laikytis atitinkamų ES teisių ir pareigų. Kalbant apie kai kuriuos konkrečius ES aplinkos teisės aktus, Teisingumo Teismas jau nustatė, kaip nacionalinis teismas turėtų tikrinti viešosios valdžios institucijos naudojimąsi turima diskrecija. Pavyzdžiui, šis Teismas įtvirtino griežtą testą, skirtą patikrinti naudojimąsi diskrecija sprendžiant dėl planų ir projektų, galinčių turėti įtakos pagal ES gamtos teisę saugomoms teritorijoms²⁰.

Apskritai, kuo sprendimas, veikimas arba neveikimas daro didesnę poveikį aplinkai, tuo atidžiau teismui gali tekti įvertinti diskreciją. Tai atitinka proporcingumo principą²¹.

Kaip nacionalinis teismas gali žinoti, į kokias ES teisės aktų turinį ir tikslus atsižvelgti?

Jie gali būti gerai žinomi arba aiškūs. Tačiau kilus abejonų, nacionalinis teismas gali (o kartais ir privalo) paprašyti Europos Teisingumo Teismo pateikti paaiškinimą²².

Ar nacionalinis teismas turi išnagrinėti nacionalinės teisės aktų ir norminių dokumentų galiojimą?

Kartais.

Visų pirma nacionaliniai teismai turi būti pasirengę išnagrinėti, ar nacionalinės teisės aktai ir norminiai dokumentai nepagrįstai:

- nepažeidžia teisių, kurios pagal ES aplinkos teisę yra suteiktos fiziniams asmenims ir jų asociacijoms;
- nesumažina įsipareigojimų, kuriuos valstybės narės turėtų vykdyti pagal ES aplinkos teisės aktus²³.

Kaip nacionalinis teismas turėtų spręsti klausimus dėl ES teisės aktų galiojimo ir ES institucijų priimtų aktų teisėtumo?

Yra nustatyta tvarka, pagal kurią nacionalinis teismas gali pateikti klausimus Teisingumo Teismui dėl ES teisės aktų ir kitų aktų teisėtumo²⁴. Tokiu atveju teisminę peržiūrą atlieka pats Teisingumo Teismas.

Tinkamai keliami klausimai

Nacionalinio teismo vaidmuo neapsiriboja sprendimu, ar viešosios valdžios institucija laikėsi teisės aktų. Jeigu nustatoma, kad viešosios valdžios institucija veikė neteisėtai, teismui gali tekti priimti atitinkamas nutartis.

Neteisėtas viešosios valdžios institucijos veikimas ar neveikimas gali kelti grėsmę arba pakenkti visuomenei ar gamtinei aplinkai. Jeigu tokia žala arba grėsmė yra rimta, nacionalinis teismas turėtų priimti nutartį, skirtą užkirsti jai kelią, ją sustabdyti arba ištaisyti, ir užtikrinti ES teisės nuostatų laikymąsi. Tokios nutartys dar vadinamos veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis arba apsaugos priemonėmis. Atsižvelgiant į žalą arba grėsmę, gali būti priimamos skirtingų rūšių nutartys. Valstybių narių teisinės sistemos turėtų leisti teismams tokias nutartis priimti²⁵.

Kas turėtų vykti nacionaliniam teismui nustačius, kad viešosios valdžios institucija padarė neesminį procedūrinį pažeidimą?

Jei įmanoma nustatyti, kad neesminiai procedūriniai pažeidimai nedarė poveikio ginčijamam viešosios valdžios institucijos sprendimui, teisių gynimo priemonių taikyti nereikia. Be to, tai įrodyti turi viešosios valdžios institucija, o ne ieškovas²⁶.

... arba kad leidimas, nacionalinis teisės aktas arba norminis dokumentas prieštarauja ES aplinkos teisei?

Tokiais atvejais gali būti priimamas sprendimas sustabdyti, panaikinti arba pripažinti negaliojančiu ginčijamą sprendimą arba aktą²⁷.

... arba kad viešosios valdžios institucija neteisėtai nesiėmė veiksmų?

Viešosios valdžios institucijos turi imtis bendrųjų arba specialiųjų priemonių, kad užtikrintų ES aplinkos teisės aktų reikalavimų laikymąsi. Joms to nepadarius, turėtų įsikišti nacionaliniai teismai. Pavyzdžiui, teismas gali nurodyti viešajai valdžios institucijai priimti teisiškai privalomą oro kokybės planą, skirtą didelės oro taršos problemai išspręsti²⁸.

... arba kad neteisėtas viešosios valdžios institucijos veikimas arba neveikimas jau padarė žalos?

Tokiu atveju teismo nutartimi turėtų būti siekiama atlyginti jau padarytą žalą. Gali būti reikalaujama atlikti poveikio aplinkai vertinimą, jeigu toks vertinimas buvo nepagrįstai neatliktas, arba, kraštutiniais atvejais, panaikinti neteisėtai atliktus darbus²⁹. Jeigu tenkinamos tam tikros sąlygos, nutartis gali būti skirta atlyginti visuomenei finansinius nuostolius, kuriuos ši patyrė dėl neteisėto institucijos veikimo arba neveikimo³⁰.

Ką reikėtų daryti, jeigu žalos grėsmė kyla dar prieš nacionaliniam teismui priimant galutinę nutartį?

Nacionalinis teismas gali gerokai užtrukti, kol galutiniai įvertins visus jam pateiktus argumentus ir priims galutinę nutartį. Per tą laiką ginčijamas sprendimas, veikimas arba neveikimas jau gali daryti rimtą ar nepataisomą žalą aplinkai. Šią riziką galima sumažinti taikant laikinas priemones, dar vadinamas teismo įpareigojimu nepažeisti ieškovo teisių ar sustabdyti veiksmus, pažeidžiančius tas teises. Laikinosios priemonės – tai nutartys, kuriomis laikinai sustabdomas ginčijamas sprendimas arba veikimas, o neveikimo atveju viešosios valdžios institucija įpareigojama imtis tam tikrų pozityvių laikinųjų priemonių. Nacionalinės teisės sistemos turi suteikti teismams galimybę prirėkus priimti tokias nutartis.³¹

Išlaidos

Bylinėjimasis kainuoja. Daugelyje šalių byla pralaimėjusi šalis privalo atlyginti ir kitos šalies patirtas bylinėjimosi išlaidas. Tai vadinama principu „pralaimėjusi šalis moka“. Baimė, kad teks mokėti daug pinigų, atgraso žmones kreiptis į teismą. Tai paaiškina, kodėl ES teisėje valstybių narių reikalaujama užtikrinti, kad su ES aplinkos teise susijusios teisminės procedūros nebūtų pernelyg brangios – tai vadinama *NPB reikalavimu*³².

Ką reiškia „nebūtų pernelyg brangios“?

Pernelyg brangios procedūros reiškia, kad asmuo atsisako kreiptis į teismą dėl finansinės naštos, kuri gali dėl to atsirasti³³. ES teisėje konkrečiai nenurodoma, kada išlaidos tampa pernelyg didelės – tai priklauso nuo konkrečių aplinkybių. Be to, galimam ieškovui išlaidos taip pat turėtų būti pagrįstai nuspėjamos³⁴.

Kokių rūšių išlaidoms tai taikoma?

NPB reikalavimas yra susijęs su visomis išlaidomis, kurios patiriamos dalyvaujant teismo procese. Taigi šis reikalavimas taikomas:

- žyminiam mokesčiui;
- teisinio atstovavimo išlaidoms, įskaitant kitos šalies naudai priteistas išlaidas;
- išlaidoms, susijusioms su įrodymų pateikimu, ir ekspertams mokėtinoms sumoms;
- bet kokioms finansinėms garantijoms, kurias ieškovas turi pateikti, pavyzdžiui, siekdamas nutarties taikyti laikinąsias priemones.

Minėtas reikalavimas taip pat susijęs su skirtingų teisminių procesų etapų išlaidomis, pavyzdžiui, apeliaciniiais skundais³⁵.

Kaip nacionalinis teismas turėtų laikytis NPB reikalavimo taikydamas principą „pralaimėjusi šalis moka“?

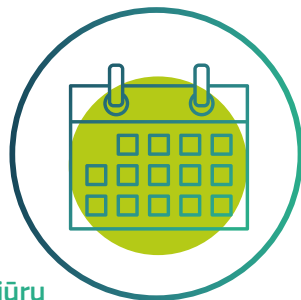
Principas „pralaimėjusi šalis moka“ atitinka ES teisę. Tačiau nacionalinis teismas, nuroydamas pralaimėjusiam ieškovui padengti išlaidas, turėtų atsižvelgti į NPB reikalavimą. Teismas gali atsižvelgti į keletą subjektyvių dalykų, susijusių su konkrečia byla ir ieškovu, pavyzdžiui, į ieškovo finansinę padėtį ir tai, kokio dydžio rizika kyla jam ir aplinkai. Be to, teismas visada turėtų užtikrinti, kad priteistos išlaidos būtų objektyviai pagrįstos³⁶.

Koks galimas teisinės pagalbos vaidmuo?

Teisinė pagalba, skiriama tiems asmenims, kuriems trūksta lėšų, gali padėti užtikrinti NPB reikalavimo vykdymą. Teisinę pagalbą valstybės narės gali teikti įvairiais būdais³⁷.

Savalaikiškumas

Valstybės narės turi užtikrinti, kad teisminės peržiūros procedūros būtų vykdomos laiku. Savalaikiškumas yra svarbiausia teisminės peržiūros veiksmingumo garantija³⁸.

Ar ES teisėje nustatyti tam tikri teisminių peržiūrų atlikimo terminai?

Ne, ES teisės aktuose nenustatyti konkretūs terminai.

Ar valstybės narės gali nustatyti ieškinių pareiškimo terminus?

Taip. Galimybė nustatyti ieškinių pareiškimo terminus atitinka ES teisę, jei šie terminai yra pagrįsti. Tokie terminai nustatomi teisinio tikrumo sumetimais.

Praktinė informacija

Valstybės narės privalo pateikti visuomenei informaciją apie galimybę kreiptis į teismą aplinkosaugos klausimais. Tai turi būti daroma pakankamai aiškiai ir tiksliai. Ši informacija turėtų pasiekti platų ir reprezentatyvų visuomenės narių ratą³⁹.

Kokie yra valstybių narių įsipareigojimai dėl informacijos turinio?

Informacija turėtų apimti visus svarbius teisės kreiptis į teismą aspektus, kad visuomenės narys galėtų lengviau nuspręsti, ar pareikšti ieškinį. Informacija turėtų būti išsami, tiksli ir nuolat atnaujinama. Turėtų būti aptarti visi teisės šaltiniai, įskaitant nacionalinių teismų praktiką, jei ji šiuo atžvilgiu yra reikšminga, kuriais remiamasi nustatant teisės kreiptis į teismą sąlygas. Be to, informacija turėtų būti aiški ir suprantama ne teisininkams.

Į kokias valstybių narių institucijas galima kreiptis tokios informacijos?

Valstybės narės turi nuspręsti, kas atsako už informacijos teikimą. Paprastai pirmiausia informacijos reikėtų kreiptis į Teisingumo ministeriją.

Ar informacija prieinama ES lygmeniu?

Taip. Informacijos apie valstybėje narėje galiojančias taisykles, kuriomis reglamentuojama teisė kreiptis į teismus, įskaitant kreipimąsi aplinkosaugos klausimais, galima rasti Europos Komisijos teisingumo ir vartotojų reikalų generalinio direktorato e. teisingumo portale, spustelėjus nuorodą https://e-justice.europa.eu/content_access_to_justice_in_environmental_matters-300-lt.do.

-
- ¹ Pranešimo 32–33 punktai.
- ² 135 punktas.
- ³ 35–37 punktai.
- ⁴ 45–47 punktai.
- ⁵ 48–57 punktai.
- ⁶ 17–30 punktai.
- ⁷ 58–107 punktai.
- ⁸ 28 punktas.
- ⁹ 74–83 punktai.
- ¹⁰ 69–70 punktai.
- ¹¹ 104 punktas.
- ¹² 104 punktas.
- ¹³ 108 punktas.
- ¹⁴ 115–117 punktai.
- ¹⁵ 121 punktas.
- ¹⁶ 122 punktas.
- ¹⁷ 140–141 punktai.
- ¹⁸ 135 punktas.
- ¹⁹ 137 punktas.
- ²⁰ 144 punktas.
- ²¹ 150 punktas.
- ²² 149 punktas.
- ²³ 151–153 punktai.
- ²⁴ 154 punktas.
- ²⁵ 155–173 punktai.
- ²⁶ 158 punktas.
- ²⁷ 159–162 punktai.
- ²⁸ 163–164 punktai.
- ²⁹ 168–169 punktai.
- ³⁰ 166–167 punktai.
- ³¹ 170–173 punktai.
- ³² 174–195 punktai.
- ³³ 181 punktas.
- ³⁴ 182 punktas.
- ³⁵ 183–185 punktai.
- ³⁶ 186–188 punktai.
- ³⁷ 194–195 punktai.
- ³⁸ 196–201 punktai.
- ³⁹ 202–209 punktai.

Kaip susisiekti su ES

ASMENIŠKAI

Visoje Europos Sąjungoje yra šimtai Europe Direct informacijos centrų. Artimiausio centro adresą rasite svetainėje **<http://europa.eu/contact>**

TELEFONU ARBA EL. PAŠTU

Europe Direct tarnyba atsakys į jūsų klausimus apie Europos Sąjungą. Su šia tarnyba galite susisiekti:

- nemokamu numeriu: **00 800 6 7 8 9 10 11** (kai kurie operatoriai už šiuos skambučius gali imti mokestį),
- šiuo standartiniu numeriu: **+32 22999696** arba
- elektroniniu paštu svetainėje **<http://europa.eu/contact>**

Kaip rasti informacijos apie ES

INTERNETAS

Informacijos apie Europos Sąjungą visomis oficialiosiomis ES kalbomis galima rasti svetainėje Europa (**<http://europa.eu>**)

ES LEIDINIAI

Nemokamų ir mokamų ES leidinių galite atsisiųsti arba užsisakyti svetainėje EU Bookshop (**<http://bookshop.europa.eu>**). Jeigu jums reikia daugiau nemokamų leidinių egzempliorių, kreipkitės į Europe Direct arba į vietos informacijos centrą (žr. <http://europa.eu/contact>)

ES TEISĖ IR SUSIJĘ DOKUMENTAI

Norėdami susipažinti su ES teisine informacija, įskaitant visus ES teisės aktus nuo 1951 m. visomis oficialiosiomis kalbomis, apsilankykite svetainėje EUR-Lex (**<http://eur-lex.europa.eu>**)

ES ATVIRIEJI DUOMENYS

ES atvirųjų duomenų portale (**<http://data.europa.eu/euodp/lt/data>**) galima susipažinti su ES duomenų rinkiniais. Duomenis galima nemokamai parsisiųsti ir pakartotinai naudoti tiek komerciniais, tiek nekomerciniais tikslais

